

2. *Priroda* je počela značiti isto što *narav*, najčešće u prvom osnovnom značenju, ali i u ostalima.

3. *Narav* je potisnuta s pozicije prvog značenja, upotrebno je rasterećena.

4. *Priroda* je pokušava istisnuti i u drugim značenjima, upotrebno se opterećuje. Tako nastaje semantička neravnoteža.

5. U terminologiji je *priroda* jednoznačna. U svim se izvedenicama čuva osnovno značenje: *prirodopis* je samo opis prirode u značenju pod a, a *prirodnjak* samo čovjek koji se bavi prirodom u istom značenju. Likovni termin *mrta priroda* potpuno je značenjski određen. Nije potrebno da ta ista riječ u općoj upotrebi bude dvoznačna odnosno troznačna i da ugrožava stariju narav.

Naš je zadatak da riječi upotrebno očuvamo, a to ćemo postići samo ako pomognemo da se one potpuno i definitivno značenjski izdiferenciraju. A to znači da za dva različita značenja upotrebljavamo i različite riječi: da govorimo o *ljepoti i snazi prirode*, o *odlasku u prirodu*, o *čuvanju prirode* kad mislimo na grčko *physis*, odnosno o *naravi pridjeva, naglasaka, sukoba i o naravi ljudi* (sentimentalnoj, tvrdoj, melankoličnoj) kad mislimo na grčko *charaktér*.

Eugenija Barić

O NEKIM SLAVONSKIM ETNICIMA I KTETICIMA

U vezi s pisanjem etnika i ktetika u književnom jeziku P. Skok kaže: »Treba oslušivati narodni govor da bi se stvorio ispravan ktetikum kao i ispravan etnikum, jer se ne da postaviti apsolutno pravilo za njihovu tvorbu.«¹ U Jezičnom savjetniku također piše: »Imena naselja i njihovih stanovnika i pridjevi izvedeni od tih imena u književnom se jeziku upotrebljavaju u onom obliku u kojem ih upotrebljavaju sami oni

¹ P. Skok: Pridjevske izvedenice od geografskih imena, Jezik II, str. 37.

o čijim se imenima radi.«² O naglasku etnika i ktetika u spomenutim člancima ništa se ne govori. Međutim, etnici i ktetici se u narodnom govoru dosta često tvore od skraćених toponimskih osnova (Dervišaga: Deršančan, Dëršanka, deršanački; Šumëtlica: Šumëtljan, Šumëtljanka; Šumanövc: Šumänka, šumänski itd.) te nastaje pitanje da li će se u tom obliku upotrebljavati i u književnom jeziku. Mislim da u svakom takvom slučaju u književnom jeziku nećemo moći pisati etnik i ktetik u izvornom obliku, nego ćemo ih morati načiniti prema sustavu književnoga jezika, osvrćući se prema mogućnostima i na izvorni oblik. Mnoge etnike i ktetike iz područja starije akcentuacije (npr. Antīnkinja, antīnski, Jagupljānac, Bazjānka, Strizivōnka, Šaptēnovčan, šaptēnovački itd.) nećemo moći upotrebljavati s izvornim naglaskom, nego ćemo naglasak takvih etnika i ktetika morati prilagoditi akcentuaciji književnog jezika.

U našim rječnicima zabilježeni su etnici i ktetici samo od nekih većih naselja, ali ni ti etnici i ktetici češće nisu zabilježeni u onom »obliku u kojem ih upotrebljavaju sami oni o čijim se imenima radi.« U vezi s time predstoji velik posao oko bilježenja etnika i ktetika na terenu, da bismo mogli stvoriti »ispravan ktetikum kao i ispravan etnikum«. Ja ću ovdje zabilježiti književne i izvorne oblike oko 90 etnika i ktetika s područja Slavonije i južne Baranje. Svaki etnik i ktetik sam zabilježio prema izgovoru mještana dotičnog naselja. U okolnim naseljima pojedine etnike i ktetike vrlo često izgovaraju drukčije nego u samom naselju.

Etnici za muški rod najčešće se tvore u tom području s pomoću nastavka -jan(in) (68^{0/0}), a rjeđe s pomoću nastavka -ac (28^{0/0}) i -lija (3^{0/0}).³ Etnici za ženski rod najčešće se tvore s pomoću nastavka -ka (95^{0/0}), a mnogo rjeđe s pomoću nastavka

² S. Pavešić i dr., Jezični savjetnik s gramatikom, Zagreb, 1971, str. 20.

³ Etnike s turskim nastavkom -lija zabilježio sam u nekim selima Požeške kotline, gdje je za vrijeme turske vladavine bilo vrlo mnogo doseljenih muslimana, a i danas ima mnogo doseljenika iz Bosne.

-kinja (5⁰/₀).⁴ Etnici za ženski rod tvore se od etnika za muški rod (53⁰/₀) ili od toponimske osnove (47⁰/₀). Kteticici se tvore s pomoću nastavka -ski. Kteticici se najčešće tvore od toponimske osnove (81⁰/₀), a rjeđe od etnika za muški rod (19⁰/₀).

Etnici za muški rod s nastavkom -jan(in) najčešće imaju kratkouzlazni (40⁰/₀) i dugosilazni (36⁰/₀) naglasak, a rjeđe kratkosilazni (21⁰/₀) i dugosilazni (3⁰/₀) naglasak. Ti etnici najčešće zadržavaju naglasak toponima od kojeg su izvedeni, ali neki etnici s ` izvode se i od toponima s ´, a neki etnici s ´ izvode se i od toponima s ` i ^.

Etnici za muški rod s nastavkom -ac najčešće imaju ´ (70⁰/₀), a mnogo rjeđe ^ (17⁰/₀) i ` (13⁰/₀). Ti etnici najčešće zadržavaju naglasak toponima od koga su izvedeni, ali etnici s ´ izvode se katkada i od toponima s nastavcima ^ i ^.

Etnici za muški rod s nastavkom -lija uvijek imaju kratkouzlazni naglasak.

Etnici za ženski rod s nastavkom -ka najčešće imaju ` (62⁰/₀), a rjeđe ^ (17⁰/₀), ´ (14⁰/₀) i ^ (4⁰/₀). Ti etnici najčešće zadržavaju naglasak toponima, ali neki etnici s ` tvore se i od toponima s ostalim naglascima (etnici s ´ tvore se i od toponima tipa Antin).

Etnici za ženski rod s nastavkom -kinja najčešće imaju ^, a mnogo rjeđe ^ (taj naglasak imaju samo etnici izvedeni od toponima s ^). Kteticici najčešće imaju kratkouzlazni naglasak (63⁰/₀), a rjeđe ^ (29⁰/₀), ´ (6⁰/₀) i ^ (2⁰/₀). Kteticici s kratkosilaznim, dugouzlaznim i dugosilaznim naglaskom zadržavaju naglasak toponima od koga su izvedeni, dok se kteticici s ` izvode najčešće od toponima s `, ali dosta često se izvode i od toponima s ostalim naglascima.

U članku ću zabilježiti etnike i ktetike abecednim redom. Na prvom mjestu je toponim (s književnim naglaskom) od koga se izvode etnici i kteticici, zatim književni oblik etnika i ktetika, a u zagradi su zabilježeni etnici i kteticici u onom obliku kako ih

⁴ S pomoću nastavka -kinja najčešće se tvore etnici u južnoj Baranji.

izgovaraju mještani dotičnog naselja. Ovdje neću objašnjavati pojedine promjene naglasaka i kvantitete jer sam o tome govorio u svojim radovima o slavonskim i baranjskim govorima (Današnji slavonski govori, Klasifikacija slavonskih govora i dr.).

Āljmaš: Āljmašac (Āljmašac), Āljmaškinja), āljmaški (āljmaški).

Antin: Antinčanin (Antinčan), Antinkinja (Antinkinja), antinski (antinški).⁵

Ašikovci: Ašikovčanac (Ašikovljanac), Ašikovčanka (Ašikovljanka), ašikovački (ašikovački).⁶

Bačevac: Bačevčanin (Bačevljan), Bačevčanka (Bačevljanka), bačevački (bačevački).⁷

Baćin Dol: Baćindolac (Baćindolac), Baćindolka. (Baćindolka), baćindolski (baćindolski).

Batina: Batinac (Batina), Batinarkinja (Batinarkinja), batinski (batinski).

Bazje (sl. Gornje Bazje): Bazjanin (Bazjan), Bazjanka (Bazjanka), bazjanski (bazjanski).

Beli Manastir: Belomanastirac (Belomanastirac), Belomanastirka (Belomanastirka), belomanastirski (belomanastirski).

Bėšinci: Bėšinja (Bėšinja), Bėšinka (Bėšinka), bėšinački (bėšinački).

Biškupci: Biškupčanac (Biškupčanac), Biškupčanka (Biškupaljka), biškupački (biškupački).

Bratūlji: Bratūljevanin (Bratūljevan), Bratūljėvka (Bratūljėvka), bratūljski (bratūljski).

Brėstovac: Brėstovčanin (Brėstovljan)⁸, Brėstovčanka (Brėstovka), brėstovački (brėstovački).

⁵ U velikom području Slavonije i južne Baranje upotrebljava se nastavak -jan mjesto nastavka -janin (analogija prema pluralnim oblicima). Budući da ni u jednoj našoj gramatici nije zabilježen taj nastavak za tvorbu etnika, ja ću ga u ovom članku zamijeniti s nastavkom -janin.

⁶ Oblik Ašikovljanac nastao je od skraćene toponimske osnove.

⁷ Oblik Bačevljan nastao je od skraćene toponimske osnove.

⁸ Oblici Brėstovljan, Brėstovka nastali su od skraćene top. osnove.

Cërna: Ceránac (Ceránac), Cëränka (Cè-ränka), cèränskī (cèränski).

Cèrnük: Cèrničëanin (Cèrničëanin), Cèrničëänka (Cèrničëänka), cèrničëkī (cèrničëki).

Ciglenik: Ciglëničanin (Ciglëncëan), Ciglëničanäka (Ciglëncëänka), ciglëničkī (ciglënski).⁹

Čäglin: Čäglinac (Čäglinac), Čäglinuka (Čäglinka), čäglinskī (čäglinski).

Čëšljäkovac: Čëšljäkovëanin (Čëšljäkljia), Čëšljäkovëänka (Čëšljäkovka), čëšljäkoväčkī (čëšljäkoväčkī).

Črnkõvci: Črnkõvëanin (Črnkõvëan), Črnkõvëänka (Črnkõvëänka), črnkõväčkī (črnkõväčkī).

Däljok (sl. Duboševica): Däljõčanin (Däljõčan), Däljõčkinja (Däljõčkinja), däljõčkī (däljõčkī).

Därda: Därdanin (Därdanin), Därdänka (Därdänka), därdänski (därdanski).

Doljänici: Doljänčanin (Doljänčan), Dõljänčänka (Dõljänka), doljänäčkī (dõljänäčkī).

Dõnjī Bõgičëvci: Bõgičëvëanin (Bõkëvëan)¹⁰, Bõgičëvëänka (Bõkëvëänka), bõgičëväčkī (bõkëvëäčkī).

Dõnjī Mihõljac: Miõljëanin (Miõljëan), Miõljëänka (Miõljëänka), miõljëäčkī (miõljëäčkī).

Dräga: Dräžanin (Dräžan), Dräžänka (Dräžänka), dräžski (dräžski).

Dragälic: Dragälicëanin (Dragälicëan), Dragälicëänka (Dragälicëänka), dragälicëkī (dragälicëki).

Dřškõvci: Dřškõvëanin (Dřškõvljan), Dřškõvëänka (Dřškõvljänka), dřškõväčkī (dřškõväčkī).

Dũboka: Dũbočanin (Dũbočan), Dũbočänka (Dũbočänka), dũbočkī (dũbočkī).

Èminõvci: Èminõvëanin (Èminõvëan), Èminõvëänka (Èminõvëänka), èminõväčkī (èminõväčkī).

Giletinci: Giletinčanac (Gilečanac), Giletinčanäka (Giletinka), giletinskī (giletiski).

Goldõbrci: Golõbrëanin (Golõbrëanin), Golõbrëänka (Golõbrëänka), golõbrëäčkī (golõbrëäčkī).

Gõrice: Gõričanin (Gõričan), Gõričänka (Gõričänka), gõričkī (gõričkī).

Gräbärje: Gräbarac (Gräbarac), Gräbärka (gräbärka), gräbaračkī (gräbaračkī).

Gräduc (sl. Požeški Gradac): Gräčanin (Gräčan), Gräčänka (Gräčänka), grädačkī (grädačkī).

Grädina (sl. Stara Gradina): Grädinjanin (Grädinjan), Grädinjänka (Grädinjänka), grädinskī (grädinski).¹¹

Grädište: Grädištänac (Grädištänac), Grädištänka (Grädištänka), grädištänski (grädištänski).

Gränje: Gränjanin (Gränjan), Gränjänka (Gränjänka), gränjäčkī (gränjäčkī).

Hřnjevëac: Hřnjevëčanac (Hřnjevëčanac), Hřnjevëänka (Hřnjevëka), hřnjevëäčkī (hřnjevëäčkī).

Jagupljije: Jaguplijänac (Jaguplijänac), Jaguplijänka (Jaguplijänka), jaguplijänski (jaguplijänski).

Jäkšic: Jäkšicëanin (Jäkšicëan), Jäkšicëänka (Jäkšicëänka), jäkšicëkī (jäkšicëki).

Käptol: Käptolčanin (Käptolčan), Käptolčänka (Käptolčänka), käptolčanski (käptolčanski).

Komärõvci: Komärõvëanin (Komärõvëanin), Komärõvëänka (Komärõvëka), komärõvëäčkī (komärõvëäčkī).

Koväčëvac: Koväčëvëanin (Koväčëvljan), Koväčëvëänka (Koväčëvljänka), koväčëvëäčkī (koväčëvljänski).

Künõvci: Künõvëanin (Künõvëan), Künõvëänka (Künõvëka), künõvëäčkī (künõvëäčkī).

Kütjêvo: Kütjêvac (Kütjêvac), Kütjêvka (kütjêvka), kütjêvëäčkī (kütjêvëäčkī).

Lätinõvci: Lätinõvëanin (Lätinõvëanin), Lätinõvëänka (Lätinõvëka), lätinõvëäčkī (lätinõvëäčkī).

⁹ Etnici Ciglëncëan, Ciglëncëänka nastali su od Cigleničan gubljenjem samoglasnika i.

¹⁰ Etnik Bõkëvëan (Bõkëvëänka) nastao je od oblika Bogičëvëan poslije gubitka glasa -i i disimilacije suglasnika č (Bogičëvëan > Bogčëvëan > Bokčëvëan).

¹¹ Kod sastavljenih toponima kao Donji Bogičëvci, Donji Mihõljac, Požeški Gradac, Stara Gradina i sl. narod u izvođenju etnika ne upotrebljava prvi dio toponima, jer ti dijelovi nisu nastali u narodu.

Lipa (sl. Stara Lipa): Lipljanin (Lipljān), Lipljānka (Lipljānka), lipljānski (lipljānski).

Luč: Lučanin (Lučan), Lučkinja (Lučki-nja), lučki (lučki).

Lukáč: Lukáčanin (Lukáčan), Lukáčanka (Lukáčanka), lukáčki (lukáčki).

Ljüpina: Ljüpinac, (Ljüpinac), Ljüpinka (Ljüpinka), ljüpinski (ljüpinski).

Māšić: Māšićanin (Māšićān), Māšićanka (Māšićanka), māšićki (māšićki).

Medāri: Medārčanin (Medārčan), Medārka (Medārka), medārski (medārski).

Migalōvci: Migalovčanin (Migalovčan), Migalovčanka (Migalovka), migalovački (migalovački).

Mitrovac: mitrovački (mitrovački).¹²

Nōvā Grādiška: Novogrādišćanin (Novogrādišćan), Novogrādišćanka (Novogrādišćanka), novogrādiški (novogrādiški).

Oljasi: Oljašanin (Oljājčan), Oljašanka (Oljajčanka), oljaški (oljajački).¹³

Ōpatovac: Ōpatovčanin (Ōpatovčan), Ōpatovčanka (Ōpatovčanka), ōpatovački (ōpatovački).

Ōrahovica: Ōrahovičanin (Ōrovčan), Ōrahovičanka (Ōrovčanka), ōrahovički (ōrovački).

Ōsijek: Ōsječanin (Ōsječanin), Ōsječanka (Ōsječanka), ōsječki (ōsječki).

Perēnci: Perēnčanin (Pērenčān), Perēčanka (Pērenčanka), perēnački (pērenački).

Pōdgōrje: Pōdgorac (Pōdgorac), Pōdgōrka (Pōdgorka), pōdgōrski (pōdgorški).

Pōdvrško: Podvrščānac (Podvrščānac), Pōdvrškinja (Pōdvrškinja), pōdvrški (pōdvrški).

Poljānskū: Poljānščanin (Poljānčanin), Pōljanščanka (Pōljānka), pōljanščanski (pōljānski).

Pōtočāni: Potočānac (Potočānac), Pōtočanka (Pōtočanka), pōtočanski (pōtočki).

¹² Na pitanje o nazivu stanovnika njihovih sela Mitrovčani su mi odgovorili »iz Mitrova«.

¹³ Do oblika Oljajčan, Oljajčanka, oljajački moglo je doći u vezi s imenicom oljaj (mađ. olaj = ulje).

Pōžega (sl. Slavonska Požega): Pōžežanin (Pōžežan), Pōžežanka (Pōžežanka), pōžeški (pōžeški).

Přvča: Přvčanin (Přvčanin), Přvčanka (Přvčanka), přvčanski (přvčanski).

Rājsavac: Rājsavčanin (Rājsavčan), Rājsavčanka (Rājsavčanka), rājsavački (rājsavački).

Rāmanovci: Rāmanovčanin (Rāmanlija), Rāmanovčanka (Rāmanōvka), rāmanovački (rāmanovački).

Sōpje: Sōpljanin (Sōpljan), Sōpljanka (Sōpljanka), sōpljanski (sōpljanski).

Stārā Grādiška: Grādišćānac (Grādišćānac), Grādišćanka (Grādišćanka), grādišćanski (grādišćanski).

Stražēman: Stražēmanac (Stražēmanjac), Stražēmanka (Stražēmanka), stražēmanački (stražēmanjački).

Strizivōjna: Strizivōjnac (Strizivōnjac), Strizivōjnka (Strizivōjnka).¹⁴

Sūhopolje: Suhopōljac (Suhopōljac), Suhopōljka (Suhopōljka), suhopōljski (suhopōljski).

Šāptinōvci: Šāptinovčanin (Šāptenovčan), Šāptinovčanka (Šāptenovčanka), šāptinovački (šāptenovački).

Šūmanōvci: Šūmanovčanin (Šūmanovčan), Šūmanovčanka (Šūmananka), šūmanovački (šūmānski).

Šumētlica: Šumētličanin (Šumētljan), Šumētličanka (Šumētljanka), šumētlički (šumētlički).

Tēkić: Tēkičanin (Tēkičan), Tēkičanka (Tēkičanka), tēkički (tēkički).

Tōminovac: Tōminovčanin (Tōminac), Tōminovčanka (Tōminka), tōminovački (tōmināčki).¹⁵

¹⁴ Do oblika Strizivōnjac došlo je meta-tezom suglasnika -j i -n, a do oblika Strizivōjnka došlo je ispadanjem suglasnika -j (ekonomija glasovnih promjena).

¹⁵ Oblici Drškovljan, Drškovljanka, Gilečanac, Giletinka, giletski, Hrnjevka, Kovačevljan, Kovačevljanka, Orovčan, Orovčanka, orovački, Poljanka, poljanski, Ramanlija, Ramanovka, Šumanka, šumanski, Šumetljan, Šumetljanka, Tominac, Tominka, tomināčki nastali su od skraćenih toponimskih osnova.

Tóran: Toránčanin (Toránčan), Toránčānka (Toránčānka), torānačkī (torānačkī).

Torjánci: Torjánčanin (Torjánčan), Tòrjānckinja (Torjānckinja), tòrjānckī (torjānckī).

Trápári: Trapárac (Trapárac), Trápārka (Trápārka), trápārskī (trápārskī).

Trēštanōvci: Trēštanovčanin (Trēštanovčan), Trēštanovčānka (Trēštanovčka), trēštanovačkī (trēštanovačkī).

Vālpovo: Vālpovčanin (Vālpovčan), Vālpovčānka (Vālpovčānka), vālpovačkī (vālpovačkī).

Vēlika: Vēličānin (Vēličānin), Vēličānka (Vēličānka), vēličī (vēličī).

Vēnje: Vēnjac (Vēnjac), Vēnjka (Vēnjka), vēnjskī (vēnjskī).

Vīdovci: Vīdovčanin (Vīdovčanin), Vīdovčānka (Vīdovčānka), vīdovačkī (vīdovačkī).

Virōvītica: Virōvītičanin (Virōvītičan), Virōvītičānka (Virōvītičānka), virōvītičkī (virōvītičkī).

Zārilac: Zārilčanin (Zārilčan), Zārilčānka (Zārilčānka), zārilačī (zārilačī).

Napomena: Etnike i ktetike sam bilježio prema kazivanju najstarijih stanovnika u pojedinim naseljima, jer je kod njih najbolje sačuvan osjećaj za starinski govor. Mlađi stanovnici će pod utjecajem knjiž. jezika izgovarati neke etnike i ktetike na drugi način.

Stjepan Sekereš

O JEDNOJ NEUTEMELJENOJ TVRDNJI

U svojoj napomeni ispod Težakova članka u posljednjem broju Jezika Uredništvo je istaklo kako je polemika koja je vođena na stranama toga časopisa time završena.

No u Težakovu članku ima i neutemeljenih tvrdnja koje mi kao stručnjaku nanose znatnu štetu. Neka mi, dakle, bude dopušteno da upozorim *bar na jednu takvu očigledno neutemeljenu tvrdnju.*

Odmah u drugoj rečenici svoga članka Težak, između ostaloga, kaže da Alerić (u trećem broju Jezika) navodi »i literaturu za koju skromno primjećuje da mu je poznata tek po naslovu«. U kontekstu u kojem su izrečene, te se riječi mogu tumačiti i tako kao da mi je stručna literatura općenito slabo poznata.

Iako sam bio čvrsto uvjeren u to da u mom članku u trećem, a ni u mom članku u prvom broju Jezika nije bilo ničega što bi Težaka moglo potaknuti da izrekne te riječi, ipak sam ponovno pročitao oba svoja članka. Stoga moram odrešito reći da ta Težakova tvrdnja nije istinita.*

Danijel Alerić

* Zabuna je nastala tako što su se ispod početka Alerićeva članka našle dvije bilješke: 36. prethodnoga članka i 1. Alerićeva, a S. T. nije zapazio razliku u brojevima.

Ur.